

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.30>

УДК 34 (477):004.738.5

Т. В. Черничко,

д. е. н, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів,

Мукачівський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0498-9130>

В. В. Грицько,

доктор філософії, старший викладач кафедри географії та суспільних

дисциплін, Мукачівський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6213-749X>

І. М. Козик,

аспірант, Мукачівський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7113-663X>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ

T. Chernychko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics and

Finance, Mukachevo State University

V. Hrytsko,

PhD, Senior Lecturer at the Department of Geography and Social Sciences,

Mukachevo State University

I. Kozik,

Postgraduate student, Mukachevo State University

LEGAL ASPECTS OF THE DIGITALIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY IN THE CONTEXT OF MARTIAL LAW

Метою статті є всебічний аналіз існуючого нормативно-правового забезпечення цифрової економіки в Україні, ідентифікація основних викликів та прогалин у законодавстві, що впливають на розвиток цифрових технологій, електронної комерції, кібербезпеки, захисту даних та інтелектуальної власності. Підкреслюється необхідність адаптації національного законодавства до нових викликів та можливостей, які надає цифрова трансформація. Зазначено на важливості правового регулювання у забезпеченні кібербезпеки, захисту даних, регулюванні електронної торгівлі та цифрових платежів, а також захисті інтелектуальної власності в інтернеті. Стаття визначає ключові напрями для подальшого удосконалення правового поля, щоб сприяти інноваціям, зростанню цифрової економіки та захисту прав учасників цифрового ринку. Визначено, що актуалізація національного законодавства, забезпечення кібербезпеки, захисту даних, регулювання електронної комерції та цифрових платежів, а також захист інтелектуальної власності стають ключовими елементами для створення сприятливого середовища для розвитку цифрової економіки.

The article is devoted to the analysis of legal aspects of digitalization of the Ukrainian economy, especially in the context of martial law, which requires adaptation of national legislation to new challenges and opportunities. In the conditions of global digitalization, legal regulation becomes crucial for ensuring cybersecurity, data protection, regulation of electronic commerce and digital payments, as well as the protection of intellectual property online. Digitalization creates unique conditions for the sustainable development of digital infrastructure, but at the same time generates risks that require an effective legal response. The resilience of critical infrastructure, the promptness of information exchange, and the efficiency of resource management in wartime highlight the importance of adapting legislation to the challenges of the digital era.

The research is based on the analysis of scientific works by domestic experts discussing the legal aspects of digitalization and identifies the peculiarities of legal regulation in specific sectors such as tourism, foreign economic activity, financial security, Euro-integration processes, and electronic commerce. The emphasis is on the need for development and refinement of the legal base to ensure stable development of the digital economy and protection of the interests of all participants

in the digital market.

The goal of the article is not only to analyze the current state of legislative support for the digitalization of the economy but also to identify key directions for its further improvement. The main directions cover ensuring cybersecurity, regulating digital trade and payments, creating conditions for innovation, adapting legal regulation to the specifics of martial law, integrating international experience and standards. An important part of the research is the formation of proposals for stimulating innovative activity, supporting startups, and attracting investments in the country's digital economy. Special attention is paid to harmonizing Ukrainian legislation with international norms, especially in data protection, which is key to integrating Ukraine into the global digital space.

Ключові слова: *цифровізація економіки, правове регулювання, воєнний стан, кібербезпека.*

Keywords: *digitalization of the economy, legal regulation, martial law, cybersecurity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

У сучасних умовах глобальної діджиталізації економіки, правове регулювання набуває актуальності, особливо в контексті воєнного стану, який потребує адаптації національного законодавства до нових викликів і можливостей. Цифровізація економіки України в умовах воєнного стану ставить перед законодавцем, бізнесом та суспільством низку важливих завдань, що включають забезпечення кібербезпеки, захист даних, регулювання електронної торгівлі, цифрових платежів, інтелектуальної власності в мережі, а також створення умов для сталого розвитку цифрової інфраструктури. Важливість цих завдань підсилюється необхідністю адаптації до умов воєнного стану, де стійкість критичної інфраструктури, оперативність обміну інформацією та ефективність управління ресурсами набувають вирішального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях вітчизняних фахівців досить широко обговорюється питання правових аспектів

цифровізації економіки України. Так, С. М. Петренко фокусує увагу на аналізі стратегій впровадження ІТ в галузі туризму та визначає особливості правового регулювання цифровізації в специфічних секторах економіки [1]. В. І. Камишанський [2] аналізує, як цифрова трансформація впливає на зовнішньоекономічну політику України, зокрема на правові аспекти господарської діяльності в контексті цифровізації. М. О. Кужелєв [3] досліджує основні тенденції та перспективи розвитку цифрової економіки та здійснює аналіз правових умов і викликів, асоційованих з цифровізацією. М. Уткіна [4] аналізує, як цифровізація впливає на фінансову безпеку країни, акцентуючи увагу на викликах та можливостях, які вона створює. Особливий акцент робиться на необхідності розробки та удосконалення правової бази для забезпечення стабільного розвитку цифрової економіки. С. Гарматій зосереджується на аналізі впливу цифровізації на процеси євроінтеграції українських підприємств. Автор визначає ключові організаційно-економічні механізми, що сприяють адаптації національної економіки до вимог цифрової ери в контексті європейської інтеграції [5]. А. В. Омельченко, О. В. Кузьменко, В. Г. Чорна досліджують зміни в правовому статусі платників податків, що виникають у зв'язку з розвитком електронної комерції в Україні. Автори акцентують увагу на необхідності адаптації податкового законодавства до викликів цифрової економіки [6].

Ці дослідження покривають широкий спектр аспектів, пов'язаних з цифровізацією економіки України, від впливу на фінансову безпеку та ринок праці до адаптації податкового законодавства та впливу на процеси євроінтеграції. Вони надають важливі пропозиції для законодавців та дослідників щодо необхідності подальшого вдосконалення правового регулювання для сприяння розвитку цифрової економіки в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є всебічний аналіз існуючого нормативно-правового забезпечення цифрової економіки в Україні, ідентифікація основних викликів та прогалин у законодавстві, що впливають на розвиток цифрових технологій, електронної комерції, кібербезпеки, захисту даних та інтелектуальної власності. Стаття має на меті визначити ключові напрямки для подальшого удосконалення правового

поля, щоб забезпечити створення сприятливого середовища для інновацій, зростання цифрової економіки та захисту прав і свобод учасників цифрового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нормативно-правове забезпечення цифрової економіки включає розробку та впровадження законів, нормативних актів та стратегічних концепцій, спрямованих на:

- розбудову цифрової інфраструктури та інвестиційно-інноваційного плацдарму;
- створення надійного сектору інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ);
- забезпечення інклюзивного цифрового середовища, доступного для всіх верств населення;
- формування ефективної, розумної та прозорої цифрової держави, яка сприяє взаємодії між громадянами та владою.

Такий комплексний підхід дозволить використовувати переваги цифровізації для підвищення ефективності економічних та соціальних процесів, а також для забезпечення стійкого розвитку в умовах глобальних технологічних змін.

Розмаїття законодавчих актів, що регулюють відносини у сфері цифрової економіки в Україні, свідчить про значний інтерес держави до розвитку цієї галузі, а також про спроби адаптуватися до швидких технологічних змін.

Для кращої організації та зручності розуміння, нормативні документи можна систематизувати за категоріями, які відображають основні сфери регулювання в контексті цифрової економіки України:

1. Регулювання інформаційних відносин та інформатизації:

- Закон України «Про інформацію» [7] – встановлює правові основи отримання, використання, поширення та захисту інформації. Визначає права та обов'язки громадян, держави та юридичних осіб щодо процесів з інформацією;
- Закон України «Про Концепцію Національної програми

інформатизації» [8] – визначає стратегічні напрямки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні з метою інтеграції країни в глобальний інформаційний простір;

– Закон України «Про електронні комунікації» [9] – регулює відносини у сфері електронних комунікацій, забезпечуючи розвиток сучасної та ефективної інфраструктури, яка відповідає потребам суспільства та держави.

2. Розвиток інформаційного суспільства:

– Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [10] – спрямований на створення сприятливих умов для зростання цифрової економіки, підтримку інновацій та розвиток ІТ-сектора;

– Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [11] – визначає основні кроки та заходи держави у напрямку розвитку цифрової економіки та суспільства.

– Закон України «Про доступ до публічної інформації» [12] – Гарантує право на доступ до інформації, яка знаходиться у володінні органів влади та інших розпорядників публічної інформації.

3. Захист інформації та кібербезпека:

– Закон України «Про захист персональних даних» [13] – регулює відносини, пов'язані з захистом персональних даних осіб, встановлює вимоги до обробки цих даних;

– Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [14] – встановлює правові та організаційні засади в сфері кібербезпеки, спрямовані на захист критичної інфраструктури та інформаційного простору країни.

4. Законодавство про захист даних

Загальний регламент захисту даних (GDPR) ЄС: Хоча це регулювання безпосередньо належить до права ЄС, його положення мають велике значення для українських компаній, що працюють з громадянами ЄС, і стимулюють прийняття аналогічних норм українським законодавством.

5. Законодавство про електронну комерцію

Закон України «Про електронну комерцію» [15] – визначає правові засади здійснення електронної комерції, регулює відносини між учасниками електронної торгівлі.

6. Законодавство про інтелектуальну власність

Закон України «Про авторське право і суміжні права» [16] – регулює відносини в сфері захисту прав авторів на їх твори та прав власників суміжних прав.

7. Законодавство про фінансові технології

Хоча в Україні може відсутній спеціалізований закон, що врегульовує FinTech, важливими є регуляції Національного банку України та інших регуляторів, які спрямовані на розвиток фінансових технологій, включно з електронними грошима, платіжними системами та кредитуванням через Інтернет.

8. Ініціативи щодо цифрової ідентифікації

Важливі для розвитку електронного урядування та надання державних послуг в електронній формі.

Ці та інші нормативні документи формують правове поле цифрової економіки, сприяють її розвитку, забезпечують захист прав учасників ринку, споживачів та бізнесу. Однак, для ефективної адаптації до швидко змінюваного цифрового світу, законодавство потребує постійного оновлення та удосконалення.

Важливим питанням є гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами та нормами, зокрема в аспектах захисту даних на зразок GDPR, регулювання FinTech, електронної комерції та інших сфер, що впливають на цифрову трансформацію економіки. Це включає аналіз поточного стану правової бази, визначення її ефективності та адекватності до сучасних вимог цифровізації, а також виявлення прогалин, що потребують негайного втручання для забезпечення сталого розвитку цифрового суспільства в Україні.

Вирішення цих завдань має велике наукове та практичне значення, оскільки вони спрямовані на формування ефективного правового поля для підтримки цифрової трансформації економіки в складних умовах, а також на

забезпечення стійкості та адаптивності економічної системи країни до нових викликів.

Основними напрямками удосконалення правового забезпечення цифрової економіки України є:

1. Забезпечення кібербезпеки та захисту даних: умови воєнного стану збільшують ризики кібератак та витоку інформації, що вимагає вдосконалення правових механізмів захисту інформаційної безпеки та персональних даних.

2. Регулювання цифрової торгівлі та платежів: необхідність адаптації законодавства для підтримки безперебійної роботи електронної комерції та цифрових платіжних систем в умовах обмеженого фізичного переміщення та змін у споживчих патернах.

3. Створення умов для інновацій та розвитку цифрової інфраструктури: важливість стимулювання інновацій та інвестицій в розвиток цифрової інфраструктури для підвищення стійкості економіки до зовнішніх шоків.

4. Адаптація правового регулювання до специфіки воєнного стану: розробка спеціальних правових норм, що регулюють використання цифрових технологій, зокрема в сферах критичної інфраструктури, забезпечення національної безпеки та оборони.

5. Інтеграція міжнародного досвіду та стандартів: використання міжнародного досвіду та адаптація міжнародних стандартів для розвитку правових основ цифровізації в умовах воєнного стану.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Висновки статті підкреслюють важливість правового регулювання для адаптації до швидкозмінних умов цифровізації економіки України, особливо в контексті воєнного стану. Визначено, що актуалізація національного законодавства, забезпечення кібербезпеки, захисту даних, регулювання електронної комерції та цифрових платежів, а також захист інтелектуальної власності стають ключовими елементами для створення сприятливого середовища для розвитку цифрової економіки. Підкреслено необхідність інтеграції міжнародних стандартів та практик з метою забезпечення гнучкості та ефективності правової системи в умовах глобалізації та цифрових інновацій.

Перспективи подальших розвідок полягають у детальному аналізі впливу цифрових технологій на окремі сектори економіки та визначенні специфічних правових потреб цих секторів. Важливою сферою дослідження стане розробка та впровадження ефективних механізмів захисту персональних даних у контексті зростаючого обміну інформацією через цифрові платформи. Також актуальним залишається питання створення нормативно-правової бази для регулювання штучного інтелекту, блокчейну та інших передових технологій. Нарешті, важливою перспективою є розробка правових основ для стимулювання цифрової інклюзії та забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів і послуг для всіх верств населення, що сприятиме зменшенню цифрового розриву та підвищенню якості життя громадян.

Література

1. Петренко, С. (2023). Стратегія впровадження сучасних інформаційних технологій на підприємствах у галузі туризму України. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (18), 134-148. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.15>
2. Камишанський, В. І. (2023). Принципи зовнішньоекономічної політики України в умовах цифрової трансформації: господарсько-правові аспекти. Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки. № 14. URL: <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2023-14-06>
3. Гаврилюк, О. О., Кужелєв, М. О. (2023). Розвиток цифрової економіки: тенденції та перспективи. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2023/conf/1.7/STSEPtalS_2023_proc.pdf#page=100
4. Уткіна, М. С. (2023). Цифровізація та вплив на фінансову безпеку в Україні: виклики та перспективи. Наукові перспективи. № 11(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-1075-1083](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-1075-1083)
5. Гарматій, С. (2023). Формування організаційно-економічного механізму євроінтеграційних процесів підприємств національної економіки в умовах цифровізації процесів. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції учених та студентів «Цифрова економіка як фактор інновацій та

сталого розвитку суспільства». Т.: ТНТУ. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44168>

6. Омельченко, А. В., Кузьменко, О. В., Чорна, В. Г. (2023). Правовий статус платників податків у сфері електронної комерції. Правова позиція, № 3 (40). С. 93-97. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.17>

7. Закон України «Про інформацію». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

8. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Закон України «Про електронні комунікації». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

10. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/212632.html>

11. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

12. Закон України «Про доступ до публічної інформації». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

13. Закон України «Про захист персональних даних». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

14. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

15. Закон України «Про електронну комерцію». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

16. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

References

1. Petrenko, S. (2023), "Strategy of introduction of modern information technologies at enterprises in the field of tourism of Ukraine", *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, [Online], vol. (18), available at: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.15> (Accessed 11 Feb 2024).
2. Kamyshanskyi, V. I. (2023), "Principles of Ukraine's foreign economic policy in conditions of digital transformation: economic and legal aspects", *Visnyk LTEU. Yurydychni nauky*, [Online], vol. 14, available at: <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2023-14-06> (Accessed 11 Feb 2024).
3. Havryliuk, O. O. and Kuzheliev, M. O. (2023), "Development of the digital economy: trends and prospects", [Online], available at: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2023/conf/1.7/STSEPtaIS_2023_proc.pdf#page=100 (Accessed 12 Feb 2024).
4. Utkina, M. S. (2023), "Digitization and impact on financial security in Ukraine: challenges and prospects", *Naukovi perspektyvy*, [Online], vol. 11(41), available at: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-1075-1083](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-1075-1083) (Accessed 12 Feb 2024).
5. Harmatii, S. (2023), "Formation of the organizational and economic mechanism of the European integration processes of enterprises of the national economy in the conditions of digitization of processes", *Materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii uchenykh ta studentiv "Tsyfrova ekonomika yak faktor innovatsii ta staloho rozvytku suspilstva"* [Materials of the IV International Scientific and Practical Conference of Scientists and Students "Digital Economy as a Factor of Innovation and Sustainable Development of Society"], TNTU, Ternopil', Ukraine, available at: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44168> (Accessed 12 Feb 2024).
6. Omelchenko, A. V., Kuzmenko, O. V. and Chorna, V. H. (2023), "Legal status of taxpayers in the field of electronic commerce", *Pravova pozytsiia*, [Online], vol. 3 (40), available at: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.17> (Accessed 12 Feb 2024).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About information", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

(Accessed 12 Feb 2024).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “About the Concept of the National Informatization Program”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “About electronic communications”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “On Stimulating the Development of Digital Economy in Ukraine”, available at: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/212632.html> (Accessed 12 Feb 2024).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), “On the approval of the Concept of the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine “About access to public information”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “About the protection of personal data”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “About the main principles of ensuring cyber security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “About electronic commerce”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “About copyright and related rights”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (Accessed 12 Feb 2024).

Стаття надійшла до редакції 15.02.2024 р.